

the teacher and the student of awareness, creativity and self-improvement through the use of new methods of classroom and non-auditing work. A significant part in the learning of knowledge is provided by the student's independent work. Our methods of assimilation of knowledge offered by international students in extra-curricular time are selected taking into account all the peculiarities of international activity and international experience, allow to develop the creative side of the individual and become necessary during future professional activities.

Keywords: *independent work, students, organization, competencies.*

УДК 378

Лихограй Т. П.

МОДЕЛЮВАННЯ ЛЕКЦІЙНИХ КУРСІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті подано загальний аналіз педагогічного моделювання як методу педагогічних досліджень, представлено основні принципи його застосування в умовах інтеграції компетентнісного підходу у навчальний процес вищої школи. Встановлено, хоча й побудова моделі передбачає абстрагування та ідеалізацію об'єкта вивчення, проте її використання в педагогіці дає можливість детально проаналізувати та оцінити як ключові етапи навчального процесу загалом, так і основні форми навчання зокрема. Моделювання лекційних курсів спрямоване на структурно-логічну побудову занять, відповідно його домінуюче завдання – оптимізувати процес навчання, підвищити результативність. Розглянуто теоретичні основи побудови моделі різних типів лекцій. Проаналізовано комплекс взаємозв'язаних і чітко визначених елементів, що утворюють структурну методичну модель, що залежить від наукового змісту, характеру викладеного матеріалу і типу лекції. Як наслідок, досліджено критерії структурного моделювання різновидів лекції залежно від запланованої дидактичної мети – вступної, інформаційної, оглядової, проблемної, бінарної, лекції-консультації, лекції з наперед визначеними помилками, лекції прес-конференції.

Ключові слова: *модель, моделювання, компетентнісний підхід, компетентність, лекція, форма організації навчання, навчальний процес, структура.*

Новітні реалії реформування системи освіти зорієнтовані на формування ініціативних, соціально активних громадян, здатних забезпечити економічне зростання і культурний розвиток країни. На сьогодні, освітній потенціал – одна з конкурентних переваг України. Проте, це лише перспектива. Серед проблемних питань – суперечність між реалізацією нових цілей педагогічної системи і недостатньою готовністю викладачів до роботи в сучасних умовах. Ймовірність подолання зазначеної проблеми, безсумнівно, пов'язана з удосконаленням професійної компетентності, індивідуальної мобільності педагогів, прагненням удосконалювати навчальні підходи. Також, подолати наявні протиріччя на нинішньому етапі науково-освітньої перебудови можливо через активне впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес вищої школи.

Він спрямований на розвиток ключових, базових, динамічних комбінацій знань, вмінь і практичних навичок особистості, майбутнього фахівця [1, с. 34], а також акцентує увагу на самому результаті професійної підготовки, а не на процесі. Тому й розробка загальної парадигми освітніх галузевих стандартів на основі компетентнісного принципу спонукає до зміни алгоритму діагностики якості навчання шляхом переходу від оцінювання знань до оцінювання компетенцій майбутніх фахівців. Таким чином, використання означеного підходу сприяє зміні традиційного освітнього вектору, приводить до оновлення змісту, методів і технологій навчання, загалом трансформацій змісту освіти. Компетентнісний підхід зумовлює цільову, результативну спрямованість освіти, що є його безперечною перевагою над іншими традиційними підходами. Відповідно, зараз на часі напрацювання теоретичних положень моделювання й реалізації навчального процесу у вищій школі згідно з нормами компетентнісного підходу та інших освітніх нововведень.

Дослідженням особливостей застосування моделювання учасників освітнього простору присвячені роботи як загальнотеоретичного спрямування (М. Грабарь, С. Маркова, А. Остапенко, Є. Чупрунов), так і праці, у яких пропонується аналіз проектних схем змісту навчання (О. Каткова, Л. Новицька), педагогічних і освітніх систем (М. Запрудський, О. Нестеренко). У джерелах педагогічної тематики акцентується увага на важливості застосування методу моделювання в навчальному процесі (А. Вербицький, О. Дахін, Ф. Семенова та ін.), проте методика його застосування вивчена недостатньо.

Мета статті полягає в обґрунтуванні логічно-структурованої схеми процесу навчання, зокрема через моделювання лекції, як однієї з основних видів організації навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Науково-теоретичні категорії “модель” і “моделювання” є важливими і водночас складними у контексті педагогічної науки. Позаяк вони потрапили в означену галузь знань з математичних дисциплін, і як зазначає Є. Лодатко, мають “особливості, природа яких ґрунтується на нечіткості, розпливчастості педагогічних понять” [2]. Загалом, як свідчить аналіз термінологічних джерел, поняття “модель” потрактовують у таких значеннях: у широкому – коли йдеться про деяке спрощення дійсності, її ідеалізацію – та у вузькому – коли хочуть зобразити досліджуване явище за допомогою іншого, більш вивченого, яке легше зрозуміти.

Моделювання педагогічних систем і процесів є одним із найважливіших завдань сучасної педагогіки, оскільки зростає вагомість проектування й упровадження компетентнісного підходу у процесі навчання. Побудова моделі дає змогу виділити актуальні та перспективні завдання навчально-виховного процесу, виявити, дослідити та науково обґрунтувати умови можливого зближення між вірогідними, очікуваними та бажаними змінами об’єкта, що вивчається [8, с. 41]. Саме моделювання, застосування якого дає змогу прогнозувати розвиток педагогічного процесу, орієнтує педагогів

на досягнення кінцевих результатів навчання, забезпечує засвоєння і ефективно використання нових технологій, розвиває системне бачення вирішення проблем, слугує дієвим фактором покращення їхньої роботи, не допускає шаблонного підходу, а вимагає творчого ставлення з урахуванням конкретної навчальної ситуації. А тому реалізація ефективного процесу навчання потребує знання, майстерного використання і неперервного вдосконалення педагогом різноманітних форм організації навчання передбачених для засвоєння теоретичного матеріалу.

Тож, розглянемо детальніше реалізацію методики моделювання лекції, як однієї із основних форм проведення навчальних занять у вищій школі. Лекційне викладання володіє низкою пріоритетних ознак порівняно з іншими формами методики організації й методики навчальної роботи, що є надзвичайно важливим для реалізації компетентнісного підходу. Зокрема, студенти не тільки здобувають певний резерв знань, а й озброюються переконаннями, умінням давати критичну оцінку матеріалу, що розглядається. Лекція слугує базою для подальшої самостійної роботи, здійснює виховну і розвиваючу функцію у процесі взаємодії викладача і студента, стимулює зацікавлення до науки, творчі здібності, сприйняття, пам'ять. Мета лекції – обґрунтування основних положень теми, досягнень науки з питань, що розглядаються, вирішення дискусійних питань, узагальнення вже відомих знань. Концептуальний виклад проблеми, яка є відповідним елементом курсу вивчення навчальної дисципліни [3, с. 8]. Обсяг лекційного курсу визначений робочим навчальним планом, а його тематика – навчальною програмою дисципліни. Безперечно, дотримуватися робочої навчальної програми щодо тем лекційних занять викладач зобов'язаний, проте він не обмежується у трактуванні навчального матеріалу, у формах і засобах доведення його до студентів. Лектор має пам'ятати, що зміст лекції повинен: а) збігатися з навчальною і робочою програмами; б) бути зорієнтованим на реалізацію навчально-виховної мети; в) оперувати новітніми науковими даних, виявляючи процес розвитку наукової думки, мати наукову переконливість; г) бути пов'язаним зі змістом підручника або навчальним посібником із курсу [5].

Власне, сам процес підготовки до лекційного заняття можна орієнтовно поділити на такі етапи. *Перший етап* – процес підготовки. Викладач повинен визначити проблему виступу, її актуальність теми, з'ясувати коло питань, вивчити джерела, котрі в подальшому стануть основою змісту майбутньої лекції. Фактично, на цьому етапі лектор накопичує знання. *Другий підготовчий етап* – аналіз теоретичної частини виступу, відбір фактів, узагальнення логічної системи аргументації. Необхідно чітко сформулювати питання теми, розмістивши їх в чіткій послідовності. Зазвичай педагог занотовує тезисний план, що полегшує аудиторну роботу. Тезисний план – це ґрунтовний задум, що містить не лише основні положення, але й логічну систему аргументів до них. Він завершується створенням текстової “моделі” запланованої лекції, що розподіляє матеріал

в певній логічній послідовності. *Третій етап* роботи – організація лекційного заняття як публічного виступу. Відбувається безпосередня підготовка до реалізації композиційно оформленої моделі майбутньої лекції у процесі виступу перед слухачами. Отже, оскільки лекція регламентована, поетапне моделювання допоможе позбутися всього другорядного, в результаті залишиться потрібний й найважливіший матеріал.

Увесь вищезазначений поетапний розподіл педагогічної підготовки взаємозумовлений процесом моделювання навчальної лекції, що має бути структурованою і обов'язково містити такі елементи:

- коротку вступну частину, з конкретним формулюванням теми лекційного заняття, визначенням його завдань, коротким описом актуальності проблем, що розглядаються, поясненням структури заняття, оглядом рекомендованої літератури;

- викладення кожного питання методичним порядком, після чіткого формулювання проблеми, встановлення її зв'язку з уже вивченим матеріалом, з іншими дисциплінами, зазначення ролі цієї проблеми у системі підготовки спеціаліста;

- остаточні висновки та підбиття підсумків, що осмислення лекції в цілому, виділення головної ідеї;

- конкретне завдання самостійної роботи, рекомендації щодо поглибленого самостійного вивчення тих чи інших тем, необхідних для практичної роботи;

- відповіді на запитання студентів.

Також варто зазначити, що основна методична мета викладача у процесі навчання з компетентнісним підходом – це максимальне підвищення рівня усвідомленого пізнання шляхом використання активних методів навчання, а саме: роботи з опорними конспектами; “мозкового штурму”; самостійного опрацювання довідкової літератури; реферативних робіт, активного використання наочних й технічних засобів навчання.

Під час моделювання слід зважати, що лекції є різні за смисловим навантаженням та принципом викладання. Так на *вступній лекції* формується перше уявлення про навчальну дисципліну. Педагог знайомить студентів із методичними та організаційними особливостями роботи в межах всього курсу, розповідає про його мету й завдання, роль та місце у контексті інших наук. Уся теоретична інформація обов'язково співвідноситься з майбутньою діяльністю фахівців, набуттям ключових професійних компетентностей.

Під час *інформаційної лекції*, яку вважають ще традиційною, увага спрямовується на доповідь і пояснення науково-теоретичної інформації, що потребує осмислення, запам'ятовування, часто занотовування. Інший тип навчального заняття, що дає змогу систематизувати й узагальнити знання має назву *оглядова лекція*. У разі її проведення, відповідно й у процесі осмислення інформації, використовується деталізація і конкретизація наукових фактів, прикладів, явищ тощо. Як правило, серед

сформульованих теоретичних положень домінує категоріальна і концептуальна база курсу, що вивчається.

Залежно від предметного вивчення і дидактичних завдань можуть бути використані й такі форми лекційних занять, як проблемна лекція, бінарна лекція, лекція-діалог, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, лекція з наперед запланованими помилками тощо. У *проблемній лекції* розглядаються складні суперечливі питання, стосовно яких в науці не існує остаточно правильного визначення чи конкретних способів вирішення. Ключова особливість такого виду лекції – на початку заняття озвучується дискусійна проблема, протягом викладання теоретичного матеріалу в аудиторії триває робота над її вирішенням за активної участі студентів. Зазвичай, питання, порушені на такій лекції, розглядаються на наступному семінарі чи практичному занятті, що безумовно допомагає ґрунтовному вивченню теми. *Лекція-прес-конференція* – це науково-практичне заняття, з наперед поставленою проблемою і комплексом доповідей, тривалістю від п'яти до десяти хвилин. Кожен виступ логічно завершений, підготовлений в межах запропонованої викладачем програми. Всі висловлені змістовні повідомлення дають змогу всебічно з'ясувати дискусійне питання. Викладач може доповнити або уточнити деяку інформацію, і на завершення підбиває робочі підсумки виступів студентів. *Лекція з наперед запланованими помилками* розрахована на заохочення студентів до постійного контролю та перевірки пропонованих повідомлень (пошук різних типів помилок: у текстуальному змісті, орфографічному написанні, методиці. Наприкінці заняття лектор проводить аналіз зроблених помилок. *Лекція-консультація* може відбуватися за двома моделями. Перша моделюється за типом “запитання – відповідь”. Лектор відповідає на питання студентів різних теоретичних питань курсу. Другий варіант моделі “питання – відповідь – дискусія” охоплює: виклад нової навчальної інформації лектором, постановку питань і організацію дискусії в пошуку відповідей на висунуті питання. У *діалогічній лекції*, або *бінарній* беруть участь двоє лекторів. Дотримуючись попереднього схематичного розподілу матеріалу, викладачі по черзі доповідають з теми визначеної проблеми. Розробка моделі саме такого типу лекційного заняття має важливе значення. Підготовка до неї передбачає підбір літературознавчої бази, уважне обмірковування всіх питань і методики їх викладу.

При моделюванні лекції необхідно використовувати не лише матеріал, що зазначений в навчальній програмі, але й цікаві відомості для студентів. Завчасно готуються технічні засоби навчання і матеріали для них (схеми, слайди, таблиці, діаграми). Суттєво полегшує сприйняття лекції роздрукований роздатковий матеріал з найважливішими визначеннями, поняттями, даними, таблицями, схемами. Така розробка допоможе лектору зекономити час, обмежитися тільки короткими поясненнями. А студентам буде зручно робити на ньому деякі помітки. При моделюванні лекції для студентів заочної форми навчання варто пам'ятати, що вони володіють

великим обсягом інформації з багатьох питань і практичним досвідом, порівняно зі студентами стаціонару. Проте вони потребують підвищення рівня науково-теоретичних знань. Саме тому важливо, щоб навчальні матеріали для заочників були пізнавальними та містили концептуальну спрямованість. Лекція має допомогти слухачам систематизувати, узагальнити, поглибити їхні знання. Неабияк важливо лектору мотивувати методику і засоби практичного використання тих теоретичних положень, що вивчаються у лекційному курсі, обґрунтовувати їх зв'язок з майбутньою фаховою діяльністю. Саме тому педагогу треба уважно слідкувати за логічним співвідношенням між теоретичними положеннями і наведеними прикладами. Також необхідно вдало добирати кількість наукових фактів: якщо їх буде недостатньо, головна ідея лекції прозвучить непереконливо, а якщо багато, тоді слухачу буде важко зрозуміти головну думку лекційної теми. Як правило, до кожного розділу добирають три або чотири приклади з метою аргументації основного судження. Цього буває достатньо, оскільки аудиторія добре сприймає невелику кількість фактів і може ретельно простежити за розвитком головної теми виступу. При цьому, викладачеві вкрай необхідно передбачити діалог зі своїми студентами. Свої зусилля потрібно скерувати на активізацію розумової поведінки студентів, ефективно реагувати на їхні фрази, настрої, зважати на загальний рівень сприйняття інформації. Саме тому, варто декілька хвилин лекційного заняття відводити на те, щоб відповісти на питання студентів. Відповідь має бути лаконічною і чіткою, пов'язаною з основними тематичними положеннями. Також не завадить звертати увагу студентів на точність і правильність поставлених запитань.

Отже, лекція – це логічно змодельований, послідовний виклад наукової проблеми, що передбачена навчальною програмою курсу. Основу лекційної моделі становить визначення теми, розробка змісту дискусійного питання. Як правило, під час лекційного заняття розглядається декілька концептуально важливих теоретичних положень, формулювання та аргументація яких має бути чіткою й методично завершеною. В моделі лекції виділяють декілька етапів. У короткій вступній частині зазначається актуальність і значення проблем, які повинні бути розглянутими. Дуже важливо показати реальне значення відповідних теоретичних положень, розкрити практичний досвід у цій галузі. Вона виконує не лише виховну функцію в навчальному процесі, а й розвиває інтерес і любов студентів до науки, їхні творчі здібності, сприйняття, пам'ять, є основою для подальшої самостійної роботи. Лекція дає студентам уявлення про науку в цілому, знайомить їх з основними теоретичними питаннями певної галузі науки та її методологією.

Використана література:

1. *Волощук І. П.* Формування професійної компетентності студентів ВНЗ: компетентнісний підхід / І. П. Волощук // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 3. – С. 34-38. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2014_3_7

2. *Лодатко Є. О.* Моделювання в педагогіці: точки відліку [Електронний ресурс] / Є. О. Лодатко // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку : е-журнал. – 2010. – Вип. № 1. – Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine
3. *Мачинська Н. І.* Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник / Н. І. Мачинська, С. С. Стельмах. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 180 с.
4. *Пометун О. І.* Компетентнісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів / О. І. Пометун. – Київ: Презентація на нараді Центру тестових технологій 19.10.2004 р. – 10 с.
5. *Столяренко О. В.* Моделювання педагогічної діяльності у підготовці фахівця: навчально-методичний посібник / О. В. Столяренко. – Вінниця: ТОВ “Нілан-ЛТД”, 2015. – 196 с.
6. *Теплицька А. О.* Модель і моделювання в професійній освіті майбутніх учителів / А. О. Теплицька // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2015. – Вип. 6. – С. 181-191. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2015_6_22
7. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. – Київ: Знання, 2007. – 495 с. – С. 449.
8. *Шапран Ю.* Педагогічне моделювання у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя біології / Ю. Шапран // Рідна школа. – 2012. – № 12. – С. 39-43. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2012_12_9

References:

1. *Voloshchuk I. P.* Formuvannya profesiinoi kompetentnosti studentiv VNZ: kompetentnisnyi pidkhid / I. P. Voloshchuk // Naukovi zapysky [Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia]. Psykholoho-pedahohichni nauky. – 2014. – № 3. – S. 34-38. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzssp_2014_3_7
2. *Lodatko Ye. O.* Modeliuvannya v pedahohitsi: tochky vidliku [Elektronyy resurs] / Ye. O. Lodatko // Pedahohichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku : e-zhurnal. – 2010. – Vyp. № 1. – Rezhym dostupu : http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine
3. *Machynska N. I.* Suchasni formy orhanizatsii nachalnoho protsesu u vyshchii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk / N. I. Machynska, S. S. Stelmakh. – Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2012. – 180 s.
4. *Pometun O. I.* Kompetentnisnyi pidkhid do otsiniuvannya rivniv dosiahnen uchniv / O. I. Pometun. – Kyiv: Prezentatsiia na naradi Tsentru testovykh tekhnolohii 19.10.2004 r. – 10 s.
5. *Stoliarenko O. V.* Modeliuvannya pedahohichnoi diialnosti u pidhotovtsi fakhivtsia: navchalno-metodychnyi posibnyk / O. V. Stoliarenko. – Vinnytsia: TOV “Nilan-LTD”, 2015. – 196 s.
6. *Teptytska A. O.* Model I modeliuvannya v profesiinii osviti maibutnikh uchyteliv / A. O. Teptytska // Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia I praktyka. – 2015. – Vyp. 6. – S. 181-191. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2015_6_22
7. Pedahohika vyshchoi shkoly: navch. posib. / Z. N. Kurliand, R. I. Khmeliuk, A. V. Semenova ta in.; za red. Z. N. Kurliand. – Kyiv: Znannia, 2007. – 495 s. – S. 449.
8. *Shapran Yu.* Pedahohichne modeliuvannya u protsesi formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia biolohii / Yu. Shapran // Ridna shkola. – 2012. – № 12. – S. 39-43. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2012_12_9

Лихоград Т. П. Моделирование лекционных курсов в учебном процессе высшей школы.

В статье представлен общий анализ педагогического моделирования как метода педагогических исследований, основные принципы его применения в условиях интеграции компетентностного подхода в учебный процесс высшей школы. Установлено, что хотя и построение модели предполагает абстрагирование и идеализацию объекта изучения, однако ее использование в педагогике дает возможность детально проанализировать и оценить как ключевые этапы учебного процесса в целом, так и основные формы обучения в частности. Моделирование лекционных курсов направлено на структурно-логическое построение занятий, соответственно его доминантная задача – оптимизировать процесс обучения, повысить результативность. Рассмотрены теоретические основы построения модели различных типов лекций. Проанализирован комплекс взаимосвязанных и четко определенных элементов,

образуючих структурную методическую модель, которая зависит от научного содержания, характера изложенного материала и типа лекции. Как следствие, исследованы критерии структурного моделирования разновидностей лекции в зависимости от запланированной дидактической цели – вводной, информационной, обзорной, проблемной, бинарной, лекции-консультации, лекции с заранее определенными ошибками, лекции-пресс-конференции.

Ключевые слова: модель, моделирование, компетентностный подход, компетентность, лекция, форма организации обучения, учебный процесс, структура.

ЛУКНОНРАІ Т. Р. Modeling of lecturing courses in the educational process of high school.

The article presents a general analysis of pedagogical modeling as a method of pedagogical research, presents the basic principles of its application in the context of integrating a competence approach in to the educational process of a higher school. It is established, although the construction of the model assumes the abstraction and idealization of the object of study, but its use in pedagogy makes it possible to analyze and evaluate in detail both the key stages of the educational process as a whole and the basic forms of instruction in particular. The modeling of lecture courses is aimed at structurally-logical construction of classes, according to its dominant purpose – to optimize the learning process, to increase effectiveness. The theoretical basis for constructing a model of various types of lectures is considered. The complex of inter related and well-defined elements forming a structural methodical model is analyzed, depends on the scientific content, the nature of the material presented and the type of lecture. As a result, the criteria for the structural modeling of the lecture varieties are studied depending on the planned didactic purpose – introductory, informational, overview, problematic, binary, lecture-consultation, lectures with predefined errors, lecture of the press conference.

Keywords: model, modeling, competence approach, competence, lecture, the form of the organization of training, the educational process, the structure of construction.

УДК 378.147.227

**Макаренко А. М., Долгий М. Л.,
Стрюк М. П., Дрозденко Н. В.**

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАВЧАННЯ З ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

У статті на прикладах наведено алгоритм навчання рятувальників командній роботі при наданні домедичної допомоги. Визначальним якість проведеного навчання є підсумковий залік, який проходить у формі виконання рятувальниками ситуаційних задач. Залік проводять викладач-лектор та два викладачі-інструктори. Після вступного слова викладача-лектора рятувальників (8-10 осіб) поділяють на 3 групи, кожна з яких одержує завдання (білет) з трьох складових: серцево-легенева реанімація (СЛР), травми різного походження, інші ушкодження.

Коли всі завдання виконані, викладач-лектор підбиває підсумки: звертає увагу на припущені помилки, на правильність і швидкість прийняття рішень, і робить висновок – чи змогли рятувальники підтримати життя умовного постраждалого до прибуття екстреної медичної допомоги. Акцентується увага на подальшій розробці відповідних методичних матеріалів для їх застосування у навчальних закладах системи Державної служби з надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: домедична допомога; навчання; рятувальники; тренінги.